

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

“หลักประชาธิปไตยกับสังคมไทย”

จัดทำโดย นางศิลปสวย ระวีแสงสุรย์
รหัส ๒๓๐๘๓๘

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๘
วิทยาลัยศาสตร์ธรรมนุญ
สำนักงานศาสตร์ธรรมนุญ

หลักประชาธิปไตยกับสังคมไทย

นางศิลปสวย ระวีแสงสูรย์^๑

บทคัดย่อ

ประเทศไทยผ่านเหตุการณ์เรียกร้องต่อสู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ มีพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ ถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทย จวบจนปัจจุบันประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๐ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๒๐ จะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีการยกเลิกและประกาศใช้รัฐธรรมนูญหลายฉบับในช่วงเวลา ๘๘ ปี หรือที่กล่าวกันว่าประเทศไทยใช้รัฐธรรมนูญเปลือง หากเปรียบเทียบกับประเทศอื่น เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส มีรัฐธรรมนูญ ๔ ฉบับ ฉบับแรกประกาศใช้เมื่อ ค.ศ. ๑๗๙๑ ฉบับที่ ๔ ประกาศใช้ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๕๘ มาจนถึงปัจจุบัน สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มีรัฐธรรมนูญ ๕ ฉบับ ฉบับแรกประกาศใช้เมื่อ ค.ศ. ๑๘๔๙ ฉบับที่ ๕ ประกาศใช้ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๔๙ มาจนถึงปัจจุบัน สหรัฐอเมริกามีรัฐธรรมนูญเพียงฉบับเดียวประกาศใช้มาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๗๘๗ จนถึงปัจจุบัน แต่มีการแก้ไขมาแล้วทั้งสิ้น ๒๗ ครั้ง ญี่ปุ่นมีรัฐธรรมนูญ ๓ ฉบับ ฉบับแรกประกาศใช้เมื่อ ค.ศ. ๖๐๕ และฉบับที่ ๓ ประกาศใช้ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๔๗ จนถึงปัจจุบัน เหตุใดประเทศไทยจึงใช้รัฐธรรมนูญเปลือง หากพิจารณาพัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยของไทยจะเห็นได้ว่า สังคมไทยผ่านเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองมาหลายครั้ง อาทิ มีการชุมนุมเรียกร้องให้รัฐบาลลาออก ชุมนุมเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ในบางครั้งการเรียกร้องดังกล่าวนำไปสู่ความรุนแรงเกิดความสูญเสียต่อชีวิต ร่างกาย ทำลายทรัพย์สินของทางราชการ ยุยง ปลุกปั่น ก่อให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมืองจนนำไปสู่การยึดอำนาจการปกครองโดยการกระทำรัฐประหาร มีคณะรัฐประหารเข้ามาใช้อำนาจปกครองบ้านเมืองแทนรัฐบาลเดิม และมีการยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเก่า แล้วร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ออกมาประกาศใช้แทน ประเทศไทยมีการทำรัฐประหารสำเร็จมาแล้ว ๑๓ ครั้ง ก่อรัฐประหารหรือปฏิวัติไม่สำเร็จ หรือที่เรียกว่าก่อกบฏ ๑๑ ครั้ง จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญถึง ๒๐ ฉบับ

เหตุการณ์ดังกล่าวย่อมเป็นที่ประจักษ์แล้วว่า แนวคิดแบบประชาธิปไตยที่แท้จริงและถูกต้องตามปรัชญาประชาธิปไตยต้นแบบ ยังมีได้หยิ่งรากฝังลึกในความคิดของประชาชนคนไทย ที่ผ่านมาการปลุกฝังการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย รัฐได้ให้ความสำคัญกับกลไกหรือรูปแบบกระบวนการของประชาธิปไตยมากกว่าการปลุกฝังจิตสำนึกให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจ ในเนื้อหาสาระ โดยเฉพาะการสร้างวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตยซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทยมีความเจริญก้าวหน้า และมั่นคงถาวรอย่างยั่งยืน ประชาชนได้รับความคุ้มครองและรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หรือพลเมืองในสังคม โดยอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีสิทธิและเสรีภาพ

^๑ ปลัดกรุงเทพมหานคร

ตามธรรมชาติและตามที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมบ้านเมือง มีความสุข มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีความเคารพซึ่งกันและกัน มีการยอมรับในความแตกต่างทางความคิด โดยยึดหลักการสันติวิธีและยอมรับมติเสียงข้างมาก เป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อย่างแท้จริงมิใช่ประชาธิปไตยแต่เพียงในนาม

ความหมาย แนวคิด ทฤษฎี และหลักการของประชาธิปไตย

๑. ความหมายของประชาธิปไตย

๑.๑ ความหมายตามภาษาต่างประเทศ

คำว่า “ประชาธิปไตย” ในภาษากรีก คือ “เดโมคราเตีย” (Demokratia) ซึ่งย้อนกลับไปถึงสมัยกรีกโบราณเมื่อ ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว คือ เป็นการผสมระหว่างสองคำ ได้แก่ “เดมอส (Demos)” กับ “เครตอส (Kratos)” เดมอส หมายถึง “ประชาชน” เครตอส หมายถึง การปกครอง เมื่อนำสองคำมา ผสมเข้าด้วยกัน จึงสื่อความหมายว่าเป็นการปกครองของประชาชน

๑.๒ ความหมายตามพจนานุกรมไทย

คำว่า “ประชาธิปไตย” ประกอบด้วยคำว่า “ประชา” หมายถึง “หมู่คนหรือปวงชน” กับ คำว่า “อธิปไตย” หมายถึง “ความเป็นใหญ่”

คำว่า “ประชาธิปไตย” จึงหมายถึง “ความเป็นใหญ่ของปวงชน”

ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ไว้ในพจนานุกรมว่า หมายถึง “แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่”

๑.๓ ความหมายที่บุคคลสำคัญต่าง ๆ ให้คำนิยามไว้

อับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) ประธานาธิบดีคนที่ ๑๖ ของสหรัฐอเมริกา ได้กล่าวถึงการปกครองในระบอบประชาธิปไตยว่าหมายถึง “รัฐบาลของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน จะไม่มีวันสูญสลายไปจากพื้นพิภพนี้” (Government of the people, by the people, for the people, shall not perish from the Earth.)

ฮาโรลด์ ลาสกี (Harold Laski) กล่าวว่า “เนื้อแท้ของประชาธิปไตยก็คือ ความปรารถนาของมนุษย์ที่จะยอมรับนับถือและรักษาไว้ซึ่งความสำคัญของตนเอง รวมตลอดถึงความเสมอภาคระหว่างบุคคลในทางเศรษฐกิจและสังคมการเมือง”

ชาลส์ อีเมอริยม (Charles E. Merriam) “ประชาธิปไตยเป็นแนวความคิด และเป็น การปฏิบัติที่มุ่งไปสู่ความผาสุกร่วมกันของประชาชน โดยมีเจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชนนั่นเอง เป็นเครื่องนำทาง”

ธานินทร์ กรีวิเชียร ได้ให้ความหมายของ “ประชาธิปไตย”^๒ ว่า หมายถึง ระบอบการปกครองประเทศระบอบหนึ่ง ซึ่งเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน คำว่า “ประชาชน” ในที่นี้หมายถึง ปวงชนเหล่านี้ย่อมมีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบในการปกครองแผ่นดินอย่างเสมอภาคกัน ระบอบประชาธิปไตยมีรากฐานเคารพในด้านการเคารพในความ

^๒ ธานินทร์ กรีวิเชียร, “ระบอบประชาธิปไตย”, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมแผนที่ สร, หน้า ๑.

เป็นธรรม (Justice) เหตุผล (Reason) เมตตาธรรม (Compassion) ความศรัทธาในมนุษยชาติ (faith in man) และเคารพในเกียรติภูมิแห่งมนุษยชน (Human dignity)

สุขุม นวลสกุล และ วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ์^๓ ได้ให้ความหมายการปกครองในระบอบประชาธิปไตยว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่ยึดอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนไม่ว่าจะเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดี (Presidential Democracy) หรือแบบรัฐสภา (Parliamentary Democracy) ถ้าอำนาจสูงสุดในการปกครองอยู่ที่ประชาชนแล้วก็เป็นกรปกครองแบบประชาธิปไตยทั้งสิ้น ประเทศที่เป็นประชาธิปไตยนั้นจำเป็นต้องมีรัฐธรรมนูญซึ่งอาจเป็นรัฐธรรมนูญแบบลายลักษณ์อักษรหรือไม่ลายลักษณ์อักษรก็ได้ เพราะประชาธิปไตยคือการปกครองโดยกฎหมาย (Rule by law) อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญนั้นเป็นเพียงกติกาการปกครอง ไม่ใช่เครื่องหมายแสดงความเป็นประชาธิปไตย เพราะฉะนั้นการที่ประเทศใดมีรัฐธรรมนูญจึงมิได้หมายความว่ารูปแบบการปกครองของประเทศนั้นเป็นประชาธิปไตย เพราะบางประเทศเช่น สหภาพโซเวียต สาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่ามีระบบการปกครองแบบเบ็ดเสร็จต่างก็มีรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับประเทศเสรีนิยมอื่น ๆ เหมือนกัน การที่จะพิจารณาว่าประเทศใดเป็นประชาธิปไตยหรือไม่จึงต้องดูว่ารัฐธรรมนูญของประเทศนั้นกำหนดให้ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยหรือไม่

๒. แนวคิดของประชาธิปไตย^๔

แนวคิดของประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับมุมมอง และการนำไปใช้ มีหลากหลายรูปแบบดังนี้

๒.๑ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นรูปแบบของการปกครอง

ประชาธิปไตย เป็นรูปแบบการปกครองที่ประชาชนเป็นทั้งผู้ปกครองและเป็นผู้ถูกปกครองโดยประชาชนมีอำนาจอธิปไตยในการปกครองรัฐ ทั้งแบบโดยตรงและโดยอ้อม ด้วยการมอบให้ผู้แทนไปใช้อำนาจดังกล่าวแทน โดยวิธีการเลือกตั้ง กระบวนการเลือกตั้งโดยยึดเสียงข้างมาก ซึ่งการปกครองแบบนี้ไม่มีในการปกครองรูปแบบอื่น

๒.๒ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นทฤษฎีทางการเมือง

ประชาธิปไตย ในแง่ของทฤษฎี ซึ่งมีหลักการประกอบไปด้วยการปกครองที่ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายอันเดียวกัน ควบคุมรัฐบาลโดยประชาชนยึดหลักแห่งเสียงข้างมาก

๒.๓ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์

ประชาธิปไตย ในแง่อุดมการณ์ เป็นการปกครองแบบการถ่วงดุลอำนาจอธิปไตยของสามองค์กร คือ องค์กรบริหาร องค์กรนิติบัญญัติ และองค์กรตุลาการ ทั้งสามองค์กรใช้อำนาจที่ประชาชนมอบให้และจะถ่วงดุลการใช้อำนาจซึ่งกันและกัน เพื่อให้ประชาชนเจ้าของอำนาจได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ นำมาซึ่งความสงบสุขของสังคม

^๓ สุขุม นวลสกุล, วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ์, “การเมืองและการปกครองไทย = Thai government and politics,” กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔.

^๔ อนันต์ อริยะชัยพาณิชย์, “มุมมองหลักประชาธิปไตยในสังคมไทย” เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” รุ่นที่ ๒ วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, หน้า ๗-๘.

๒.๔ ประชาธิปไตยในทัศนะของเผด็จการอำนาจนิยม

รัฐที่ปกครองแบบเผด็จการ บางครั้งก็เรียกตัวเองว่า ประชาธิปไตย โดยให้เหตุผลว่าผู้นำทำหน้าที่เป็นเพียงศูนย์กลางของอำนาจ ซึ่งทำหน้าที่บริหารประเทศแทนประชาชนและประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคเท่าเทียมกันในทุก ๆ ด้าน ตัวอย่าง เช่น มุสโสลินี เรียก ระบบฟาสซิสต์ของเขาว่าเป็น “ประชาธิปไตยแบบอำนาจนิยม” ฮิตเลอร์ เรียกระบบนาซีว่าเป็น “ประชาธิปไตยแท้จริง” โดยอธิบายว่าพรรคฟาสซิสต์ และพรรคนาซี ทำหน้าที่เพียงเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจ ทำหน้าที่ในการบริหารแทนประชาชนเท่านั้น ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคในส่วนของชีวิตร่างกาย ทรัพย์สิน ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา การนับถือศาสนา สันทนาการอื่น ๆ ได้อย่างเท่าเทียมกัน

๒.๕ ประชาธิปไตยในทัศนะของคอมมิวนิสต์

ประเทศรัสเซีย เรียกระบบการปกครองของตนว่า “ประชาธิปไตยที่แท้จริง” ประเทศคอมมิวนิสต์อื่น ๆ ทั้งในยุโรปและเอเชีย เช่น ประเทศจีน เรียกระบบการปกครองของตนว่า “ประชาธิปไตยของประชาชน” หรือ “มหาประชาธิปไตย” โดยอธิบายว่าประชาชนทุกคนในรัฐมีความเท่าเทียมเสมอภาคกันทางเศรษฐกิจ ไม่มีคนจน คนรวยมีฐานะชนชั้นทางสังคมเสมอกัน คือ ชนชั้นเดียวกันได้แก่ ชนชั้นกรรมาชีพ ส่วนรัฐบาลซึ่งมาจากพรรคการเมืองเดียว ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่แทนประชาชนทั้งหมด คือ พรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งจะทำหน้าที่แทนในเบื้องต้นเท่านั้น เมื่อระบบคอมมิวนิสต์พัฒนาถึงระดับสูงสุด บรรลุเป้าหมายของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์แล้ว ประชาชนมั่งคั่ง สมบูรณ์พูนสุขเท่าเทียมกันแล้ว พรรคคอมมิวนิสต์และรัฐบาลก็จะสลายตัวไป ไม่มีรัฐบาล ไม่มีกฎหมาย ทุกคนสามารถมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย มีสิทธิเสรีภาพความเสมอภาค ปราศจากการควบคุมใด ๆ จากรัฐบาลและกฎหมาย

๓. หลักการพื้นฐานของหลักประชาธิปไตย

๓.๑ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (Popular Sovereignty)

ประชาธิปไตยถือว่าเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ หรืออำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนทุกคนร่วมกันและประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจเป็นผู้ร่วมกันใช้อำนาจนี้ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเอง

การปกครองที่สามารถทำให้ทุกคนในสังคมสามารถแสดงออกถึงความต้องการของตนได้อีกทั้งต้องจัดการให้มีการปกครองเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกคนในสังคมด้วยเช่นกัน หรือกล่าวได้ว่าเป็นประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดหลายประการในสังคมปัจจุบัน เช่น จำนวนประชากรที่มีมากจนทำให้ไม่สามารถใช้รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยทางตรงได้ ปัจจุบันจึงใช้การปกครองระบอบประชาธิปไตยทางอ้อม (Indirect Democracy) ผ่านการเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ในการปกครองแทน เช่น การเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบอื่น ๆ^๕

^๕ ธีัญช วิภัติภูมิประเทศ, ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๖, หน้า ๖ - ๑๐.

๓.๒ หลักเสรีภาพ (Liberty)

หลักการว่าด้วยสิทธิเสรีภาพเป็นหลักการที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของประชาธิปไตย คือ สิทธิ (right) เสรีภาพ (liberty) และอิสรภาพ (freedom) สิทธิ หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรอง และคุ้มครองให้ เสรีภาพ หมายถึง โอกาสที่จะเลือกทำหรือไม่ทำระหว่างทางเลือกหลายทางตามปรารถนาของตนโดยปราศจากข้อบังคับหรือข้อจำกัด จะจำกัดได้ก็แต่โดยกฎหมายเท่านั้น ส่วน อิสรภาพ หมายถึง การทำหรืองดเว้นที่จะทำอะไร ๆ ก็ได้ที่ไม่ละเมิดผู้อื่น^๖

เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง ความสามารถของคนที่จะทำหรืองดเว้นกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ได้ภายในขอบเขตข้อกำหนดของกฎหมาย เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย จึงไม่ใช่การทำอะไรก็ได้ตามใจตนเอง เนื่องจากการทำตามใจตนเองโดยไม่คำนึงถึงจิตใจคนอื่น ๆ นั้น เป็นลักษณะของเผด็จการ

ในระบอบประชาธิปไตยได้กำหนดเสรีภาพขั้นพื้นฐานไว้โดยไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายหรือละเมิดบุคคลอื่น ดังนี้

๑) เสรีภาพในการคิดและการแสดงออก (Freedom of Thought and Expression) ทั้งจะต้องควบคู่ไปกับการยอมรับฟังความคิดและการแสดงออกของบุคคลอื่น แม้ว่าความคิดและการแสดงออกนั้นจะแตกต่างกันไปจากสิ่งที่ตนเองยึดถือ

๒) เสรีภาพในการเลือกตั้ง (Freedom of Voting) คือ การที่บุคคลสามารถไปใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตนได้อย่างเสรี โดยมิได้ถูกอำนาจอื่นบังคับ และบุคคลย่อมมีเสรีภาพที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งโดยไม่ถูกอำนาจอื่นลิดรอนเช่นกัน

๓) เสรีภาพจากการถูกรัฐหรือบุคคลอื่นกระทำต่อตนโดยปราศจากสิทธิอำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมาย (Freedom from Arbitrary by the State or Other People) จะเป็นหลักประกันว่าประชาชนทุกคนจะได้รับการปฏิบัติต่อตนภายในขอบเขตอำนาจตามที่กฎหมายอนุญาตเท่านั้น

๔) เสรีภาพในการนับถือศาสนา (Freedom of Religion) บุคคลมีเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการนับถือศาสนาที่ไม่นำมาให้เกิดความเดือดร้อน เสียหาย หรือละเมิดสิทธิของผู้อื่น

๕) เสรีภาพในการย้ายที่อยู่ (Freedom of Movement) โดยอยู่บนพื้นฐานของการไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน เสียหาย และละเมิดสิทธิของผู้อื่น

๖) เสรีภาพในการชุมนุมอย่างสงบโดยปราศจากอาวุธและเสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นสมาคม (Freedom of and Association) เพราะการชุมนุมหรือการรวมตัวกันเพื่อแสดงบทบาทอันเป็นจุดยืนของตนเองนั้นถือเป็นช่องทางหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

๗) เสรีภาพในเรื่องส่วนตัวอื่น ๆ (Personal Freedom) เป็นหลักประกันในการตัดสินใจของบุคคลในเรื่องส่วนตัวว่าจะสามารถกระทำได้อย่างเสรี

๓.๓ หลักความเสมอภาค (Equality) ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย หมายความว่า การที่ราษฎรทุกคนในประเทศมีความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกัน พื้นฐานในเรื่องสำคัญ ๆ ที่เป็นไปได้

^๖ สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “พัฒนาการเมืองไทย... พัฒนาประชาธิปไตย”, ๒๕๕๔, หน้า ๑๑

ในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชน อันจะทำให้ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม^๗ โดยหลักความเสมอภาคสามารถแบ่งออกได้เป็น ๕ ด้าน หลัก ๆ ดังนี้

๑) ความเสมอภาคทางการเมือง (Political Equality) คือ ทุกคนมีสิทธิในทางการเมืองเท่าเทียมกันทั้งในส่วนของผู้ลงคะแนนเสียงและผู้สมัครรับเลือกตั้ง

๒) ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ (Economic Equality) คือ การมีหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับที่อย่างน้อยต้องสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ในฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่ง ของสังคม และเปิดโอกาสให้กับบุคคลทุกคนที่มีความสามารถในการสร้างความมั่นคงให้กับตนเอง ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ มิได้หมายถึงการที่คนทุกคนจะต้องมีรายได้เท่าเทียมกันแต่หมายถึงสภาพความใกล้เคียงกันในฐานะทางเศรษฐกิจโดยจะต้อง^๘

๒.๑) มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม เพื่อมิให้เกิดช่องว่างระหว่างชนชั้นมากนัก เช่น การเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้า เป็นต้น

๒.๒) บุคคลควรมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจพอสมควร คือ มีรายได้เพียงพอในการดำรงชีพ เช่น การกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ การให้สิทธิคนยากจนรับการรักษาพยาบาลฟรีและสวัสดิการต่าง ๆ เป็นต้น

๓) ความเสมอภาคทางสังคม (Social Equality) คือ ทุกคนในสังคมที่ไม่ว่าจะมีฐานะทางสังคม เศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรมแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามก็สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้โดยปราศจากการแบ่งชนชั้นวรรณะ การดูหมิ่นเหยียดหยามและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานการให้ความเคารพซึ่งกันและกัน

๔) ความเสมอภาคทางกฎหมาย (Equality of the Law) หมายถึง กฎหมายที่ตราออกมาจะต้องมีผลบังคับใช้กับประชาชนทุกคนอย่างเสมอกัน ไม่มีข้อยกเว้นที่เอื้อประโยชน์ ให้แก่บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือมีผลบังคับใช้กับบุคคลเฉพาะบางกลุ่มบางพวกในสังคม ดังนั้น การสร้างความเสมอภาคทางกฎหมายจึงเป็นการคุ้มครองบุคคลจากกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ทำให้บุคคลสามารถป้องกันสิทธิและผลประโยชน์อันชอบธรรมของตนได้อย่างเสมอภาค

๕) ความเสมอภาคในโอกาส (Equality of Opportunity) คือ การให้โอกาสทุกคน ในการใช้ความสามารถที่ตนมีอยู่ไปในทางที่สุจริตได้อย่างเท่าเทียมกัน เพื่อพัฒนาความสามารถของตนให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้อย่างเสมอภาค โดยไม่ก่อความเดือดร้อนและละเมิดสิทธิของผู้อื่น

๓.๔ หลักการปกครองโดยเสียงข้างมากที่เคารพเสียงข้างน้อย (The Majority Rule with Respect to Minority Rights)

ในกรณีที่ต้องมีการตัดสินใจเพื่อเลือกกระทำในสิ่งใดสิ่งหนึ่งบนสถานการณ์ที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลายทางออกที่ดีที่สุดคือการเลือกปฏิบัติตามมติเอกฉันท์ (Unanimity) แต่หากไม่สามารถหาข้อสรุปที่เป็นเอกฉันท์ได้ ในระบอบประชาธิปไตยจะต้องยึดหลักการตัดสินใจขัดแย้งด้วยวิธีการลงคะแนนเสียงและเลือกที่จะปฏิบัติตามมติของเสียงข้างมาก (Majority Decision –

^๗ สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔, เรื่องเดิม, หน้า ๑๒.

^๘ สถาบันพัฒนาเพื่อประชาธิปไตย : อุดมการณ์ประชาธิปไตยจะเน้นในเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคควบคู่กันไป, คลังบทความสืบค้นข้อมูล ณ วันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๖๓, เว็บไซต์ http://article-spadmcblogspot.com/๒๐๑๐/๑๐/blog-post_๑๘.html

Making) โดยให้ความเคารพต่อสิทธิของเสียงข้างน้อย (Fundamental Rights of Minority) เพราะการยอมรับปฏิบัติตามมติเสียงข้างมากโดยละเลยสิทธิขั้นพื้นฐานของเสียงข้างน้อยจะทำให้การปกครองกลายเป็นเผด็จการของเสียงข้างมาก ซึ่งผิดไปจากหลักการของประชาธิปไตย

การปกครองโดยเสียงข้างมากที่เคารพเสียงข้างน้อยจึงมีลักษณะของการยอมรับปฏิบัติตามข้อสรุปที่เกิดจากเสียงข้างมาก แม้บุคคลนั้นจะไม่เห็นพ้องกับมติที่เกิดขึ้น ในขณะที่กลุ่มของเสียงข้างมากก็ต้องไม่กระทำการอันใดที่เป็นการลิดรอนหรือทำลายกลุ่มของผู้ที่มีแนวคิดแตกต่างไปจากตน

ทั้งนี้ มิได้หมายความว่าแนวทางตามมติของเสียงข้างมากจะต้องเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือแนวทางตามมติเสียงข้างน้อยยึดถือจะเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะมติของคนในสังคมกับความถูกต้องของแนวทางเป็นสองสิ่งที่เป็นอิสระต่อกันจนไม่สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในเชิงเหตุผลระหว่างกันได้ แต่เพราะในสภาวะของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น ไม่มีทางเลือกใดที่เหมาะสมที่สุดเท่ากับการเลือกที่จะดำเนินการไปตามมติของเสียงข้างมาก เพราะน่าเชื่อถือได้ว่าการตัดสินใจโดยหมู่มีแนวโน้มที่จะมีการใช้วิจรรณญาณที่รอบคอบมากกว่าการตัดสินใจจากคนส่วนน้อยและผลของการตัดสินใจจากคนหมู่มากก็น่าจะเป็นการตัดสินใจที่มีความผิดพลาดน้อยกว่าการตัดสินใจจากคนหมู่น้อย เนื่องจากได้ผ่านกระบวนการโต้เถียงและใช้เหตุผลจากคนจำนวนมาก

ดังนั้น การที่ระบอบประชาธิปไตยเลือกใช้หลักการปฏิบัติตามเสียงข้างมากจึงเป็นเพียงการปฏิบัติไปพลางก่อนจนกว่าจะมีทางเลือกอื่นที่ดีกว่ามากกว่าที่จะบอกว่าแนวทางที่ได้รับการยอมรับจากคนส่วนมากเป็นแนวทางที่ถูกต้อง

๓.๕ หลักนิติธรรม (Rule of Law)

การยึดถือกฎหมายเป็นเกณฑ์ในการดำเนินกิจกรรมถือว่าเป็นนโยบายและความต้องการของประชาชน เพราะกฎหมายที่ใช้บังคับได้ถูกกำหนดขึ้นโดยผู้แทนของประชาชน จึงถือได้ว่ากฎหมายมาจากประชาชนนั่นเอง นอกจากนี้ยังถือว่ากฎหมายเป็นหลักประกันที่สำคัญเพราะกฎหมายมีการบัญญัติอย่างชัดเจนเปิดเผยและใช้กระบวนการพิสูจน์ที่มีเหตุผลที่สุดเท่าที่จะกระทำได้จึงสามารถนำไปใช้เพื่อก่อให้เกิดความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล

๔. ประเภทของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย^๔

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๔.๑ ประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) หรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) เป็นรูปแบบการปกครองที่ให้ประชาชนทั่วประเทศเป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครองโดยตรงด้วยการประชุมร่วมกัน เพื่อพิจารณาตัดสินใจปัญหาและเลือกตั้งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานของรัฐ ประชาชนมีบทบาทในการตัดสินใจในกิจการของบ้านเมืองโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอน

๔.๒ ประชาธิปไตยโดยทางอ้อม (Indirect Democracy) หรือประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน (Representative Democracy) เป็นรูปแบบการปกครองที่ให้อำนาจประชาชนเลือกตัวแทนเข้าสู่ที่ประชุม เพื่อพิจารณาตัดสินใจกำหนดนโยบายการบริหารบ้านเมืองหรือการแก้ไขปัญหาของรัฐ

^๔ สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔, เรื่องเดิม, หน้า ๑๓.

๕. รูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยสามารถแบ่งได้เป็น ๒ รูปแบบ^{๑๐} ดังนี้

๕.๑ หลักประมุขของประเทศ (Head of State)

๕.๑.๑ การปกครองระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitution Monarchy)

พระมหากษัตริย์ในฐานะประมุขของประเทศ เป็นศูนย์รวมของอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นของประชาชนทั้งหมด โดยจะใช้อำนาจอธิปไตยผ่านอำนาจสามฝ่าย คือใช้อำนาจนิติบัญญัติผ่านทางรัฐสภาใช้อำนาจบริหารผ่านทางคณะรัฐมนตรีและใช้อำนาจตุลาการผ่านทางศาล ทั้งนี้พระมหากษัตริย์จะวางตนเป็นกลางและไม่ยุ่งเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินประเทศที่ปกครองตามรูปแบบนี้ อาทิ ประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น และสหราชอาณาจักร เป็นต้น

๕.๑.๒. การปกครองโดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุข (Presidency) ผู้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีมาจากการเลือกตั้งของประชาชน ทำหน้าที่เป็นประมุขของรัฐ และในบางประเทศทำหน้าที่เป็นประมุขของฝ่ายบริหารด้วย เช่น สหรัฐอเมริกา และอินโดนีเซีย เป็นต้น

๕.๒ หลักการรวมและแยกอำนาจ (Separation of Power)

๕.๒.๑ การปกครองระบบรัฐสภา (Parliamentary System) ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติจะทำหน้าที่ผ่านรัฐสภา ระบอบรัฐสภายังสามารถแบ่งออกได้เป็นรูปแบบสภาเดียว (Unicameral System) และรูปแบบสองสภา (Bicameral System) ซึ่งในประเทศส่วนใหญ่ที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย สมาชิกรัฐสภาจะมาจากการเลือกตั้งทั่วไป แต่ประเทศที่ใช้รูปแบบสองสภาอาจมีสภาใดสภาหนึ่งที่มาจากการเลือกตั้ง ในขณะที่อีกสภาหนึ่งมาจากการแต่งตั้งหรือสรรหา ทั้งนี้ในระบอบรัฐสภา รัฐบาลจะถูกควบคุมและตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินโดยรัฐสภาผ่านกระบวนการและอำนาจหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

๕.๒.๒ การปกครองแบบประธานาธิบดี (Congressional System) มีลักษณะคล้ายคลึงกับระบบรัฐสภา แต่กระบวนการในการจัดตั้งรัฐบาลและแบ่งแยกอำนาจจะแตกต่างกันในระบอบนี้ ประธานาธิบดีซึ่งเป็นประมุขของรัฐและฝ่ายบริหารจะมาจากการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อได้รับเลือกตั้งจะมีสิทธิและอำนาจในการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีเพื่อบริหารประเทศ โดยผ่านความเห็นชอบของวุฒิสภา ในขณะที่สมาชิกรัฐสภาทั้งสองสภาก็มาจากการเลือกตั้งทั่วไปที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งประธานาธิบดี ดังนั้น อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ จึงเป็นอิสระและแยกขาดจากกัน อย่างไรก็ตามในเรื่องของการถ่วงดุลอำนาจ ในระบบประธานาธิบดีจะมีกลไกทางรัฐธรรมนูญที่ให้รัฐสภาใช้อำนาจในการถ่วงดุลฝ่ายบริหาร ผ่านการควบคุมและตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดิน และการลงมติเพิกถอนโทษ (Impeachment) และปลดประธานาธิบดีออกจากตำแหน่ง (Recall) ประเทศที่เป็นต้นแบบของการปกครองลักษณะนี้ คือ สหรัฐอเมริกา

๕.๒.๓ การปกครองแบบผสม (Mixed System) ประธานาธิบดีจะเป็นประมุขและบริหารราชการแผ่นดินร่วมกับนายกรัฐมนตรี ในด้านการบริหารนายกรัฐมนตรีจะเป็นผู้ใช้อำนาจบริหารและรับผิดชอบต่อรัฐสภา ประธานาธิบดีจะเป็นผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศและการเมืองทั่วไป ทั้งนี้ประธานาธิบดีในระบบการปกครองแบบนี้จะแตกต่างจากประธานาธิบดีในระบบประธานาธิบดี

^{๑๐} สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔, เรื่องเดิม, หน้า ๑๔.

แบบ (Congressional System) ตรงที่จะมีอำนาจอนุญาตตุลาการระหว่างรัฐสภากับคณะรัฐมนตรี และมีอำนาจในการประกาศยุบสภาด้วยประเทศที่มีการปกครองลักษณะนี้ อาทิ ประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น

๖. ข้อดีและข้อเสียของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีข้อดี ดังนี้

๑. เปิดโอกาสให้ประชาชนเสียงข้างมากดำเนินการปกครอง โดยมีประชาชนเสียงข้างน้อยทำหน้าที่คอยตรวจสอบ หรือการคานอำนาจเพื่อให้เกิดความสมดุล

๒. เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิ และเสรีภาพ อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันทุกคน

๓. มีรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายที่ใช้เป็นหลักในการปกครอง ที่เป็นมาตรฐานในการดำเนินการปกครอง โดยใช้บังคับกับทุกคนไม่เลือกปฏิบัติ

๔. ช่วยระงับความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับประชาชน และระหว่างประชาชนด้วยกันเองโดยสันติวิธี โดยมีศาลเป็นผู้ตัดสินคดีต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกฎหมายช่วยให้ประชาชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ โดยมีกฎหมายเป็นกรอบควบคุมความประพฤติ

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีข้อเสีย ดังนี้

๑. ทำให้เกิดความล่าช้าในการตัดสินใจต่าง ๆ เนื่องจากการตัดสินใจต้องผ่านกระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดมากมายต่างกับการปกครองแบบอำนาจนิยมที่ผู้นำมีอำนาจเด็ดขาดในการพิจารณาสั่งการ ไม่ต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ มากมาย

๒. ทำให้รัฐต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการมาก เช่น การจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งประธานาธิบดี หรือการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งการเลือกตั้งในแต่ละครั้งรัฐต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก

๓. อาจนำไปสู่ความสับสนวุ่นวายได้ ถ้าประชาชนส่วนมากในระบอบประชาธิปไตยไม่รู้จักรการใช้สิทธิเสรีภาพให้อยู่ภายในกรอบของกฎหมาย เช่น การชุมนุมเรียกร้องโดยใช้ความรุนแรงก่อให้เกิดความวุ่นวายในสังคม ทำให้ประชาธิปไตยไม่พัฒนาประชาธิปไตยจึงไม่เหมาะกับประเทศไทยากจนที่ประชาชนส่วนใหญ่ด้อยการศึกษา ขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจะทำให้เป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแต่เพียงในนามเท่านั้น ไม่ใช่การปกครองตนเองของประชาชนอย่างแท้จริง

พัฒนาการของประชาธิปไตยในสังคมไทย

แนวความคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นแนวคิดที่จำกัดอยู่ในกลุ่มชนชั้นนำหรือปัญญาชนที่ได้รับการศึกษามาจากประเทศตะวันตก ซึ่งคนกลุ่มนี้ได้พยายามเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาตั้งแต่ในครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อเนื่องมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระบรมราชาธิบายถึงข้อดีและข้อเสียของระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญไว้ในจดหมายเหตุรายวันส่วนพระองค์ เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้^{๑๑}

ข้อดี ระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญจะส่งผลให้อำนาจการปกครองไม่ได้ตกอยู่กับบุคคลเพียงคนเดียว ประชาชนมีสิทธิมีเสียงในการปกครองชาติบ้านเมือง และไม่ต้องมีความเสี่ยงในด้านคุณสมบัติของกษัตริย์ผู้ปกครอง

ข้อเสีย ทรงอธิบายไว้ว่า

๑. หากประชาชนยังไม่พร้อม โดยไม่มีความรู้เพียงพอต่อการปกครองตนเองได้ก็อาจสร้างมติมหาชนในทางที่ผิด ซึ่งอาจจะเป็นผลร้ายแก่ประเทศชาติได้

๒. หากประชาชนไม่รู้จักและไม่เข้าใจการเลือกตั้ง จะไม่อาจเลือกคนดีเข้าสภา แต่จะเลือกเพราะมีคนมาชักจูงและติดสินบน จนทำให้ประชาธิปไตยกลายเป็นคณาธิปไตย^{๑๒}

๓. การปกครองในระบอบประชาธิปไตยต้องอาศัยนักการเมืองหมั่นเวียนมาบริหารประเทศ หากมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง การดำเนินนโยบายย่อมไม่ต่อเนื่อง

๔. พรรคการเมืองที่ผลัดกันเป็นรัฐบาล ทำให้อำนาจมีได้อยู่ในมือประชาชนอย่างแท้จริง เพราะพรรคการเมืองที่มีทุนมาก ก็อาจล่อใจประชาชนเพื่อให้เลือกพรรคของตนได้ ทำให้อำนาจตกอยู่กับคนบางกลุ่มโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่บริจาคเงินให้แก่พรรคการเมืองมากที่สุด ก็มักจะมีอำนาจมากที่สุด การลงมติใด ๆ ก็จะเป็นไปตามความประสงค์ของคนกลุ่มนั้น ประชาชนจึงไม่ได้รับประโยชน์แต่อย่างใด

๕. การมีรัฐสภาไม่สามารถแก้ไขปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวงให้หมดไป เพราะตราบไต่ผู้ที่มีอำนาจยังมีทางเลือกให้บำเหน็จใครตามใจชอบก็ย่อมมีคนสอพลอและหัวประจบ

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังได้ทรงริเริ่มจัดตั้งเมืองสมมติเพื่อทดลองใช้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ชื่อว่า “ดุสิตธานี” ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๖๑ อีกด้วย

คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้ประกาศความมุ่งหมายของการเปลี่ยนแปลงการปกครองไว้ มีสาระสำคัญว่าจะยึดหลักประชาธิปไตยซึ่งประชาชนจะต้องมีสิทธิในการปกครองตนเอง โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นรากฐานปกครองประเทศเยี่ยงอารยประเทศ เป็นรากฐานที่จะสร้างความรุ่งเรืองและความมั่นคงกับทั้งเป็นหลักที่จะประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนทั่วกัน ซึ่งการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยจะต้องยึดหลักการหมั่นเวียนผลัดเปลี่ยนคณะรัฐบาลกันไปตามวาระของการเลือกตั้ง อันจะเป็นหนทางที่จะสร้างความก้าวหน้าและความมั่นคงให้กับประเทศชาติ คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้มีข้อกติกาก่อนที่จะเกิดทุนพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของชาติ ถือหลักตามประเทศอังกฤษ การเปลี่ยนแปลงการปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญ

^{๑๑} วิลาสินี สิทธิโสภณม “เหตุการณ์ ร.ศ. ๑๓๐,” ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า. สืบค้นข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๖๓. เว็บไซต์

http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B9%9C%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B8%B8%E0%B8%91%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B8%9C_%E0%B8%A3.%E0%B8%A4_๑๓๐

^{๑๒} วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน, “๗๒ ปี แห่งพัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทย : สภาวะความล้มเหลวในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย,” วารสารสถาบันพระปกเกล้า ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๔๗), หน้า ๗๗.

จะช่วยปลดปล่อยราชภาระของพระมหากษัตริย์ มีต้องรับผิดชอบต่อความผิดพลาดใด ๆ อันอาจเกิดขึ้นจากการบริหารประเทศ แต่เป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องรับผิดชอบและลาออกไป ส่วนเกียรติคุณงามความดีทั้งหลายก็ถวายส่งเพิ่มพูนพระบารมีของพระมหากษัตริย์ให้รุ่งโรจน์ยืนยง เป็นมิ่งขวัญของชาติไทยตลอดไปชั่วกาลนาน ฉะนั้นความมุ่งหมายของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงเป็นเพียงความมุ่งหวังที่สร้างระบอบประชาธิปไตย มีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

วิเคราะห์อุปสรรคของการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศไทย

๑. ความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศ

๑.๑ ความขัดแย้งในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๑๖ เป็นความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างชนชั้นผู้นำในคณะราษฎร คือ กลุ่มของจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม กับกลุ่มของนายปรีดี พนมยงค์ จนนำไปสู่การทำรัฐประหารและกบฏ นักวิชาการทางรัฐศาสตร์มีความเห็นว่านับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา การเมืองไทยหาได้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไม่ หากแต่เป็นการเมืองการปกครองของบุคคลกลุ่มหนึ่งที่เรียกว่าเป็นชนชั้นนำที่ผลิตเปลี่ยนแปลงหมุนเวียนกันขึ้นมา โดยมุ่งคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องคนชั้นนำเหล่านี้ ได้แก่ กลุ่มข้าราชการทหาร และข้าราชการพลเรือนระดับสูง กลุ่มผู้นำคณะราษฎรได้สิ้นสุดบทบาทลง เมื่อมีการสถาปนาระบอบเผด็จการอำนาจนิยม หรือเผด็จการคณาธิปไตยโดยคณะทหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็นต้นมา กลายเป็นยุคที่ทหารมีบทบาททางการเมืองในฐานะผู้ปกครอง และมีการใช้อำนาจพิเศษของนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้เป็นต้นแบบของการสถาปนาระบอบรัฐธรรมนูญอำนาจนิยมในยุคต่อมาด้วย จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่กลุ่มนักศึกษาประชาชนลุกฮือกันขึ้นมาต่อสู้กับระบอบเผด็จการอำนาจนิยม จากเหตุการณ์นี้ทำให้เป็นจุดจบของเผด็จการคณาธิปไตยโดยคณะทหาร

๑.๒ ความขัดแย้งในยุคคณาธิปไตย ภายหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ โครงสร้างอำนาจทางการเมือง ได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๘ - ๒๕๑๙ ซึ่งเป็นช่วงที่กลุ่มธุรกิจได้เข้ามามีบทบาทในทางการเมืองอย่างมาก และสามารถควบคุมกลไกรัฐได้อย่างเปิดเผย มีสถานภาพใกล้เคียงกับกลุ่มอำนาจเดิม ส่วนกลุ่มการเมืองอื่น ๆ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้ใช้แรงงาน กลุ่มนิสิตนักศึกษา มักจะถูกขัดขวางการทำกิจกรรมทางการเมืองหรือถูกแทรกแซงโดยรัฐ การที่กลุ่มธุรกิจเข้ามามีบทบาททางการเมือง ทำให้การเลือกตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ และ พ.ศ. ๒๕๑๙ กลุ่มธุรกิจได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นจำนวนมาก ซึ่งในช่วงเวลานี้กลุ่มธุรกิจพัฒนาวิธีการเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยการสนับสนุนนักการเมืองหรือพรรคการเมืองใหญ่ โดยหวังผลตอบแทนคือผลประโยชน์ในทางธุรกิจ นักธุรกิจบางคนใช้อำนาจเงินเป็นฐานในการเข้าสู่แวดวงการเมือง สมัครรับเลือกตั้งและมักจะเข้าสู่การดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในที่สุด

เมื่อประเทศมีการขยายตัวภาคธุรกิจออกสู่ภูมิภาคทั่วประเทศ เศรษฐกิจดีขึ้น ประชาชนได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ข้อมูลข่าวสารได้รับการพัฒนามากขึ้น โดยเฉพาะสื่อมวลชนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบและนำเสนอเสนอข่าวเกี่ยวกับพฤติกรรมการทุจริต ความไม่โปร่งใสของรัฐบาลจนทำให้ประชาชนเข้าถึงและให้ความสนใจการเมืองขึ้น ประชาชนเกิดความขัดแย้ง

ระหว่างกลุ่มผู้สนับสนุนและกลุ่มผู้ต่อต้านรัฐบาล มีการชุมนุมยืดเยื้อเรียกร้องให้รัฐบาลลาออก เกิดความขัดแย้งในสังคมอย่างรุนแรง มีความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินก่อการจลาจล ทำร้ายทรัพย์สินของทางราชการ ยึดสถานที่ราชการ จนนำไปสู่การรัฐประหารโดยคณะทหาร ในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ พ.ศ. ๒๕๔๙ และล่าสุด พ.ศ. ๒๕๕๗ ซึ่งการรัฐประหารแต่ละครั้งก็จะยกเลิกรัฐธรรมนูญเก่า ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นมาประกาศใช้

๒. ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจประชาธิปไตยอย่างถ่องแท้

แนวความคิดเรียกร้องประชาธิปไตยในสังคมไทย เป็นเพียงแนวคิดของคนเพียงบางกลุ่ม คือ ขนชั้นปกครอง หรือผู้ที่ได้รับการศึกษามาจากต่างประเทศ ซึ่งได้เห็นแบบอย่างการปกครองในระบบประชาธิปไตยว่าเป็นสิ่งที่ดี เป็นที่ยอมรับของนานาชาติอารยประเทศ แต่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังด้อยโอกาสทางการศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐานยังไม่ได้มีหลักสูตรที่ให้ความรู้ความเข้าใจของการปกครองในระบบประชาธิปไตยอย่างลึกซึ้ง ประชาชนรู้จักแต่คำว่าประชาธิปไตย รู้จักแต่การเลือกตั้ง แต่ไม่รู้แนวคิดหลักการของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง จึงยังไม่อาจสรุปได้ว่าประชาธิปไตยคือสิ่งที่ประชาชนทั้งประเทศเรียกร้องต้องการ

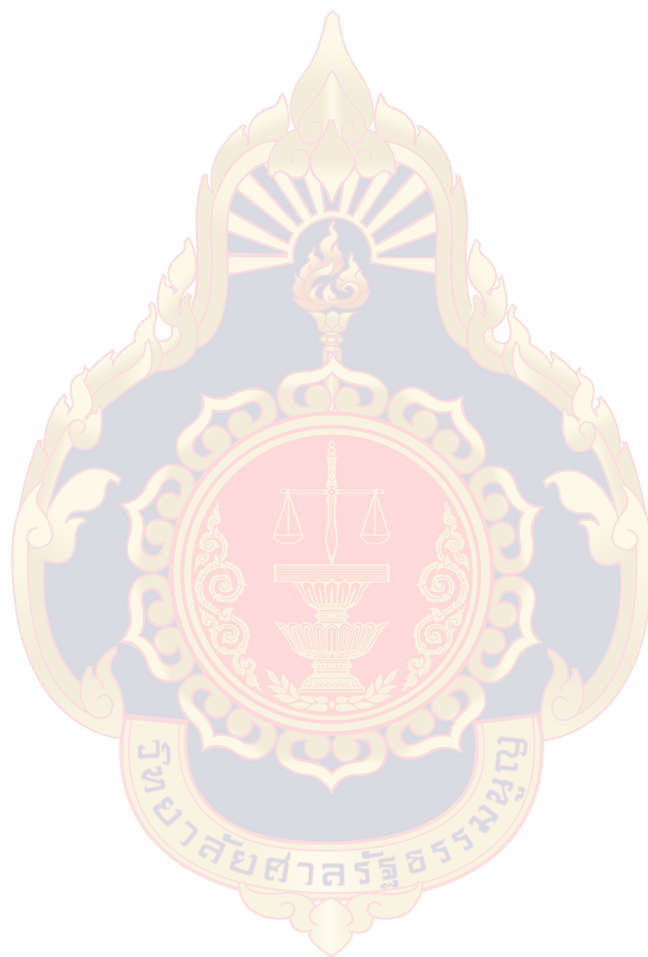
๓. การใช้ประชาธิปไตยเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์

นักการเมืองบางคนเข้ามาเล่นการเมือง โดยมองว่านักการเมืองเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่มีเกียรติ มีรายได้ เป็นที่ยอมรับของสังคม ไม่ได้เข้ามาเล่นการเมืองเพราะมีอุดมการณ์ที่จะอาสาเข้ามารับใช้ประเทศชาติ เป็นตัวแทนของพี่น้องประชาชนที่เลือกตั้งตนเข้ามาอย่างแท้จริง นักธุรกิจบางคนผันตัวเองเข้ามาเล่นการเมืองด้วยการบริจาคเงินสนับสนุนพรรค สมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรค เพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร บางคนมีทุนสูงก็ใช้วิธีจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาใหม่ โดยมีตัวเองเป็นหัวหน้าพรรค ดึงนักการเมืองจากพรรคอื่นเข้ามาเป็นสมาชิกของพรรคตนโดยวิธีการทั้งที่ชอบธรรม และไม่ชอบธรรม เพื่อให้พรรคของตนได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นจำนวนมาก สามารถเป็นพรรคแกนนำจัดตั้งรัฐบาลได้ หรือมีอำนาจต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรีตามที่ตนต้องการได้ เมื่อเข้ามาบริหารประเทศก็ใช้ตำแหน่งในการแสวงหาผลประโยชน์แก่ตนเองหรือพวกพ้อง การดำเนินนโยบายมีผลประโยชน์ทับซ้อน หรือกำจัดคู่แข่งทางธุรกิจ การจัดการกับปัญหาของประเทศจึงไม่มีประสิทธิภาพ

๔. การไม่เคารพกติกา ไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนกระบวนการของรัฐธรรมนูญ

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คณะรัฐมนตรี และนายกรัฐมนตรี มาจากกระบวนการและขั้นตอนการเข้าสู่ตำแหน่ง มีวาระการดำรงตำแหน่งที่แน่นอน และมีกระบวนการถอดถอนตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ แต่ประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่ผ่านมาปรากฏว่ากลุ่มคนผู้ที่มีความเห็นต่างจากรัฐบาลไม่พอใจการบริหารประเทศของรัฐบาลพรรคฝ่ายค้านเองก็ใช้การเมืองนอกสภา สร้างตัวแทนขึ้นมาเป็นแกนนำเพื่อประท้วงต่อต้านรัฐบาล ให้ทุนสนับสนุนการชุมนุม โดยที่ไม่ได้คิดว่ารัฐบาลมาจากพรรคการเมืองที่ได้รับความไว้วางใจจากประชาชนเสียข้างมากไว้วางใจให้เข้ามาบริหารประเทศ หากรัฐบาลบริหารประเทศไม่มีประสิทธิภาพ ไม่ได้ได้รับความไว้วางใจจากประชาชน เมื่อรัฐบาลชุดนี้ครบวาระการดำรงตำแหน่งพร้อมทั้งวาระของสภาผู้แทนราษฎร ในการเลือกตั้งครั้งต่อไปก็จะเป็นการพิสูจน์ว่าประชาชนส่วนใหญ่จะตัดสินใจอย่างไร ถ้าประชาชนยังคงให้ความไว้วางใจพรรครัฐบาลเดิมประชาชนก็จะเลือกพรรครัฐบาลเดิมเข้ามาบริหารประเทศอีกครั้งหนึ่ง แต่หากประชาชนเห็นว่า

การทำงานของรัฐบาลที่ผ่านมาไม่มีประสิทธิภาพ ไม่โปร่งใส มีการทุจริต เอื้อประโยชน์แก่ตนเอง หรือพวกพ้อง หรือมีผลประโยชน์ทับซ้อน ไม่ต้องการให้พรรครัฐบาลเดิมหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดเดิมเข้ามาบริหารประเทศอีก ประชาชนก็จะเลือกพรรคการเมืองอื่น ดังนั้นหากประชาชนใจเย็น ใช้การเลือกตั้งเป็นเกณฑ์ในการตัดสินการทำงานของรัฐบาลการรัฐประหารก็จะไม่เกิดขึ้น ประเทศไทยก็จะไม่ใช่รัฐธรรมนูญเปลือง ประชาธิปไตยของไทยก็จะพัฒนาและได้รับการยอมรับจากอารยประเทศ

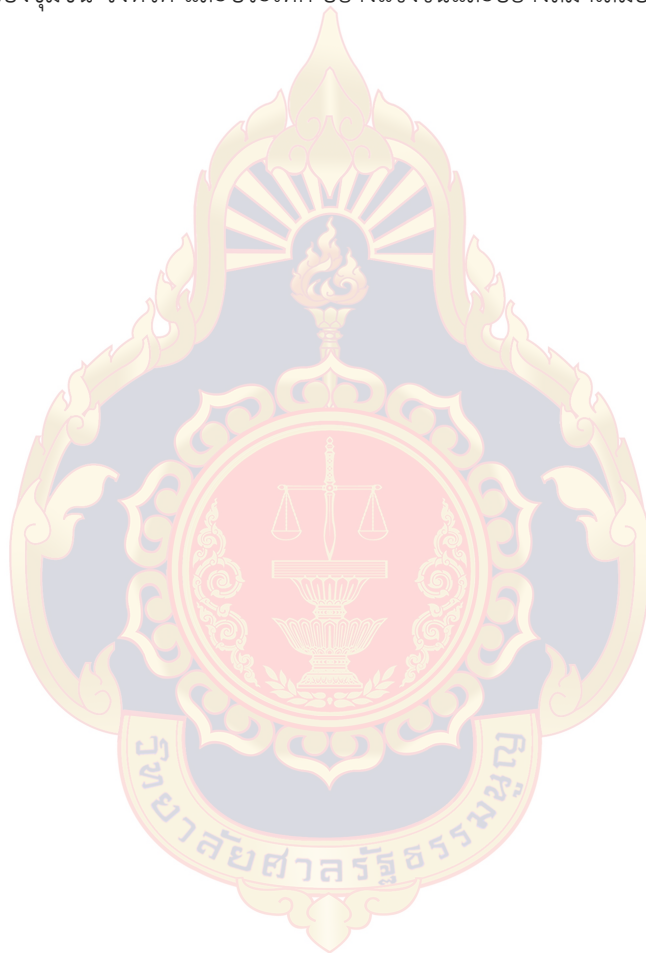

บทสรุป

ประชาธิปไตยในสังคมไทยในอดีตที่ผ่านมาเมื่อครั้งที่มีการเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จากกลุ่มชนชั้นสูง หรือผู้ที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองการปกครอง ประชาธิปไตยจึงเป็นเพียงการเมืองการปกครองของชนบางกลุ่ม ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในหลักการแนวคิดของประชาธิปไตย คงเป็นเพียงผู้น้อมปฏิบัติ เมื่อมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประชาชนก็รู้แต่เพียงว่าตนมีหน้าที่ต้องไปใช้สิทธิเลือกตั้งพรรคที่ตัวเองชอบ หรือผู้สมัครที่ตัวเองชอบ แล้วจบเท่านั้น ประชาชนไม่รู้ว่าสิทธิในการเลือกตั้งของตนนั้นมีความสำคัญต่อมาอย่างไร ไม่รู้ว่าการเลือกตั้งจะเป็นที่มาของคณะรัฐมนตรี เป็นที่มาของนายกรัฐมนตรีได้อย่างไร ประชาชนจึงถูกล่อลวงทางการเมือง มีการให้ประโยชน์ตอบแทนเพื่อแลกกับคะแนนเสียง ประกอบกับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีฐานะยากจนจึงถูกชักจูงด้วยผลประโยชน์ได้ง่าย ได้รับผลตอบแทนทันที ไม่ต้องรอรัฐบาลมาให้ความช่วยเหลือซึ่งบางครั้งความช่วยเหลือดังกล่าวตนก็อาจจะไม่ได้รับการให้ผลประโยชน์ตอบแทนหรือการซื้อเสียงใช้ได้ผลกับประชาชนคนไทย เพราะคนไทยมีพื้นฐานของความซื่อสัตย์ เมื่อรับเงินหรือสิ่งของมาแล้ว ก็ต้องตอบแทนผู้ให้ ไม่ได้มีความคิดว่าจะต้องตัดสินใจตอบแทนผู้ให้ผลประโยชน์ด้วยการเลือกพรรคอื่นหรือนักการเมืองคนอื่นที่ตนชื่นชอบ ประชาธิปไตยของไทยที่ผ่านมาจึงมักจะได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากผู้ทรงอิทธิพล หรือนายทุน ส่วนผู้สมัครที่อาสาเข้ามารับใช้ประเทศชาติ แต่ไม่มีเงินทุนมากพอจึงมักจะไม่ได้รับการเลือกตั้ง ผลที่ตามมาคือประเทศจะมีรัฐบาลซึ่งมาจากกลุ่มคนที่มีอำนาจเดิมในสังคม คือ นายทหาร ข้าราชการพลเรือนระดับสูง หรือกลุ่มนายทุน ไม่ว่าจะมีการเลือกตั้งกี่ครั้งก็จะได้นักการเมืองหน้าเดิมเข้ามาเสมอ คล้ายเป็นการผูกขาดไม่มีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามาบริหารประเทศ ตรงตามที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงอธิบายถึงข้อเสียของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไว้ในจดหมายเหตุส่วนพระองค์

ปัจจุบันประชาชนคนไทยได้เรียนรู้และมีประสบการณ์เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมาเป็นระยะเวลาพอสมควรแล้ว ประชาชนคนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างทั่วถึง มีความรู้ความเข้าใจถึงหลักการแนวคิดของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น ประกอบกับปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) หรือยุคที่การสื่อสารไร้พรมแดน ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่ายและทั่วถึง ประชาชนสามารถศึกษาค้นคว้าถึงหลักการแนวคิดของประชาธิปไตย ศึกษาประชาธิปไตยของประเทศต้นแบบ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เพื่อมาเปรียบเทียบกับประชาธิปไตยของบ้านเราได้อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งประชาชนยังสามารถเข้าถึงข่าวสารจากสำนักข่าวต่าง ๆ แม้กระทั่งผู้วิจารณ์การเมือง ผู้ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล จากสื่อสังคมออนไลน์ได้ตลอดเวลา การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยจากภาคประชาชนจึงมีแนวโน้มที่ดีขึ้น การชุมนุมเรียกร้องต่อต้านรัฐบาล จนนำไปสู่การทำให้รัฐประหารยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาล มีแต่จะทำให้ประชาธิปไตยถอยหลัง อารยประเทศไม่ยอมรับ และทำให้ประเทศไม่พัฒนาตามเป้าหมายที่วางไว้ การเมืองเป็นเรื่องใกล้ตัวมีผลกับการดำเนินชีวิตประจำวันของเราทุกคน ไม่ใช่เรื่อง

ไกลตัวอย่างเมื่อก่อน ฉะนั้นทุกครั้งที่มีการจัดการเลือกตั้ง คินอานาจมาสู่ประชาชน ประชาชนทุกคนควรตระหนักถึงความสำคัญของทุกคะแนนเสียงที่ลงคะแนนเลือกตั้ง เพราะจะนำไปสู่การได้ตัวแทนของเรา นำไปสู่การได้นายกรัฐมนตรีที่จะเข้ามาบริหารประเทศ อยากรู้รัฐบาลแบบไหนเข้ามาบริหารประเทศเราเป็นผู้กำหนด นอกจากนั้นเราทุกคนยังมีบทบาทของประชาชนในการเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็ง ใช้สิทธิและหน้าที่พลเมืองตามรัฐธรรมนูญ เข้าไปแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ ในการตัดสินใจเรื่องการใช้ทรัพยากรของประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ของชุมชน จังหวัด และประเทศ อย่างแข็งขันและอย่างสม่ำเสมอด้วย

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความ

สถานักพัฒนาเพื่อประชาธิปไตย : อุดมการณ์ประชาธิปไตยจะเน้นในเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคควบคู่กันไป, คลังบทความ สืบค้นข้อมูล ณ วันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๖๓, เว็บไซต์ http://article-spadmc.blogspot.com/๒๐๑๐/๑๐/blog-post_๑๘.html.

ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ, ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, ๒๕๕๖.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร, “ระบอบประชาธิปไตย”, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมแผนที่ สร.

วิลาสินี สิทธิโสภณม “เหตุการณ์ ร.ศ. ๑๓๐” ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า, สืบค้นข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๖๓. เว็บไซต์ http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B๙%๘๐%E0%B๘%AB%E0%B๘%๙๕%E0%B๘%B๘%E0%B๘%๘๑%E0%B๘%B๒%E0%B๘%A๓%E0%B๘%๙๓%E0%B๘%๘C_%E0%B๘%A๓.%E0%B๘%A๘._๑๓๐.

วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน, “๗๒ ปี แห่งพัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทย : สภาวะความล้มเหลวในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย,” วารสารสถาบันพระปกเกล้า ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม), ๒๕๕๗.

สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “พัฒนาการเมืองไทย... พัฒนาประชาธิปไตย”, ๒๕๕๔.

สุขุม นวลสกุล, วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ์, “การเมืองและการปกครองไทย = Thai government and politics,” กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔.

อนันต์ อริยะชัยพาณิชย์, “มุมมองหลักประชาธิปไตยในสังคมไทย” เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” รุ่นที่ ๒ วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.